

Tom I

Tom II

Tom III

EGZAMINY APLIKACJE

radcowska i adwokacka

TEKSTY USTAW

5. wydanie

C·H·BECK

TEKSTY USTAW BECKA

EGZAMINY APLIKACJE

Tom I

EGZAMINY APLIKACJE

Teksty ustaw

Tom I

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2012

Egzaminy Aplikacje

5. wydanie

Stan prawny: styczeń 2012 r.

Redakcja: Aneta Flisek

UWAGA!

Zbiór obejmuje zmiany do Dz.U. z 2011 r. Nr 260.

© Wydawnictwo C. H. Beck 2012

Informacje wydawcy: Spisy treści poszczególnych aktów oraz tytuły artykułów umieszczone w nawiasach kwadratowych pochodzą od redakcji. Są one, tak jak i przypisy, chronione prawem autorskim.

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C. H. Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-3587-2

ISBN e-book 978-83-255-3618-3

Spis treści

1. Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553)	1
2. Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 555)	47
3. Kodeks wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r. (Dz.U. Nr 12, poz. 114). Tekst jednolity z dnia 16 marca 2010 r. (Dz.U. Nr 46, poz. 275)	145
4. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia z dnia 24 sierpnia 2001 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 1148). Tekst jednolity z dnia 25 czerwca 2008 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 848)	163
5. Kodeks karny skarbowy z dnia 10 września 1999 r. (Dz.U. Nr 83, poz. 930). Tekst jednolity z dnia 4 czerwca 2007 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 765)	181
6. Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93)	215
7. Prawo o aktach stanu cywilnego z dnia 29 września 1986 r. (Dz.U. Nr 36, poz. 180). Tekst jednolity z dnia 31 sierpnia 2011 r. (Dz.U. Nr 212, poz. 1264)	303
8. Prawo wekslowe z dnia 28 kwietnia 1936 r. (Dz.U. Nr 37, poz. 282)	313
9. Prawo spółdzielcze z dnia 16 września 1982 r. (Dz.U. Nr 30, poz. 210). Tekst jednolity z dnia 23 października 2003 r. (Dz.U. Nr 188, poz. 1848)	323
10. Ustawa o własności lokali z dnia 24 czerwca 1994 r. (Dz.U. Nr 85, poz. 388). Tekst jednolity z dnia 8 sierpnia 2000 r. (Dz.U. Nr 80, poz. 903)	345
11. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych z dnia 15 grudnia 2000 r. (Dz.U. 2001, Nr 4, poz. 27). Tekst jednolity z dnia 13 czerwca 2003 r. (Dz.U. Nr 119, poz. 1116)	351
12. Ustawa o księgach wieczystych i hipotece z dnia 6 lipca 1982 r. (Dz.U. Nr 19, poz. 147). Tekst jednolity z dnia 11 października 2001 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 1361)	367
13. Ustawa o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego z dnia 21 czerwca 2001 r. (Dz.U. Nr 71, poz. 733). Tekst jednolity z dnia 7 lutego 2005 r. (Dz.U. Nr 31, poz. 266)	379
14. Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 115, poz. 741). Tekst jednolity z dnia 19 maja 2010 r. (Dz.U. Nr 102, poz. 651)	391
15. Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów z dnia 6 grudnia 1996 r. (Dz.U. Nr 149, poz. 703). Tekst jednolity z dnia 23 kwietnia 2009 r. (Dz.U. Nr 67, poz. 569)	441
16. Ustawa o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego z dnia 27 lipca 2002 r. (Dz.U. Nr 141, poz. 1176)	447
17. Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)	451
18. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z dnia 28 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 167, poz. 1398). Tekst jednolity z dnia 27 kwietnia 2010 r. (Dz.U. Nr 90, poz. 594)	607
19. Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. Nr 9, poz. 59)	619

1. Kodeks karny

z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553)

(sprost.: Dz.U. 1997, Nr 128, poz. 840; zm.: Dz.U. 1999, Nr 64, poz. 729, Nr 83, poz. 931; 2000, Nr 48, poz. 548, Nr 93, poz. 1027, Nr 116, poz. 1216; 2001, Nr 98, poz. 1071; 2003, Nr 111, poz. 1061, Nr 121, poz. 1142, Nr 179, poz. 1750, Nr 199, poz. 1935, Nr 228, poz. 2255; 2004, Nr 25, poz. 219, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889, Nr 243, poz. 2426; 2005, Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 132, poz. 1109, Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479, Nr 180, poz. 1493; 2006, Nr 190, poz. 1409, Nr 218, poz. 1592, Nr 226, poz. 1648; 2007, Nr 89, poz. 589, Nr 123, poz. 850, Nr 124, poz. 859, Nr 192, poz. 1378; 2008, Nr 90, poz. 560, Nr 122, poz. 782, Nr 171, poz. 1056, Nr 173, poz. 1080, Nr 214, poz. 1344; 2009, Nr 62, poz. 504, Nr 63, poz. 533, Nr 166, poz. 1317, Nr 168, poz. 1323, Nr 190, poz. 1474, Nr 201, poz. 1540, Nr 206, poz. 1589; 2010, Nr 7, poz. 46, Nr 40, poz. 227 i 229, Nr 98, poz. 626, Nr 125, poz. 842, Nr 127, poz. 857, Nr 152, poz. 1018 i 1021, Nr 182, poz. 1228, Nr 225, poz. 1474, Nr 240, poz. 1602; 2011, Nr 17, poz. 78, Nr 48, poz. 245, Nr 72, poz. 381, Nr 94, poz. 549, Nr 117, poz. 678, Nr 133, poz. 767, Nr 160, poz. 964, Nr 191, poz. 1135, Nr 217, poz. 1280, Nr 233, poz. 1381, Nr 240, poz. 1431)

Spis treści

	Art.
Część ogólna	1–116
Rozdział I. Zasady odpowiedzialności karnej	1–12
Rozdział II. Formy popełnienia przestępstwa	13–24
Rozdział III. Wyłączenie odpowiedzialności karnej	25–31
Rozdział IV. Kary	32–38
Rozdział V. Środki karne	39–52
Rozdział VI. Zasady wymiaru kary i środków karnych	53–63
Rozdział VII. Powrót do przestępstwa	64–65
Rozdział VIII. Środki związane z poddaniem sprawcy próbie	66–84a
Rozdział IX. Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych	85–92a
Rozdział X. Środki zabezpieczające	93–100
Rozdział XI. Przedawnienie	101–105
Rozdział XII. Zatarcie skazania	106–108
Rozdział XIII. Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą	109–114a
Rozdział XIV. Objasnienie wyrażeń ustawowych	115
Rozdział XV. Stosunek do ustaw szczególnych	116
Część szczególna	117–316
Rozdział XVI. Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne	117–126b
Rozdział XVII. Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	127–139
Rozdział XVIII. Przestępstwa przeciwko obronności	140–147
Rozdział XIX. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	148–162
Rozdział XX. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	163–172
Rozdział XXI. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	173–180
Rozdział XXII. Przestępstwa przeciwko środowisku	181–188
Rozdział XXIII. Przestępstwa przeciwko wolności	189–193
Rozdział XXIV. Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania	194–196
Rozdział XXV. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	197–205
Rozdział XXVI. Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	206–211a
Rozdział XXVII. Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	212–217a
Rozdział XXVIII. Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	218–221
Rozdział XXIX. Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego	222–231a
Rozdział XXX. Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	232–247a
Rozdział XXXI. Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum	248–251
Rozdział XXXII. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	252–264a
Rozdział XXXIII. Przestępstwa przeciwko ochronie informacji	265–269b
Rozdział XXXIV. Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	270–277
Rozdział XXXV. Przestępstwa przeciwko mieniu	278–295
Rozdział XXXVI. Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	296–309
Rozdział XXXVII. Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi	310–316
Część wojskowa	317–363
Rozdział XXXVIII. Przepisy ogólne dotyczące żołnierzy	317–337
Rozdział XXXIX. Przestępstwa przeciwko obowiązkowi pełnienia służby wojskowej	338–342
Rozdział XL. Przestępstwa przeciwko zasadom dyscypliny wojskowej	343–349
Rozdział XLI. Przestępstwa przeciwko zasadom postępowania z podwładnymi	350–353
Rozdział XLII. Przestępstwa przeciwko zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem i uzbrojonym sprzętem wojskowym	354–355
Rozdział XLIII. Przestępstwa przeciwko zasadom pełnienia służby	356–357
Rozdział XLIV. Przestępstwa przeciwko mieniu wojskowemu	358–363

Część ogólna

Rozdział I. Zasady odpowiedzialności karnej

Art. 1. [Warunki odpowiedzialności] § 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Art. 2. [Przestępstwo skutkowe przez zaniechanie] Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Art. 3. [Zasada humanitaryzmu] Kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka.

Art. 4. [Zmiana ustawy] § 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem zagrożony jest karą, której górna granica jest niższa od kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za taki czyn w nowej ustawie.

§ 3. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności, przyjmując że jeden miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności.

§ 4. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa.

Art. 5. [Zasada terytorialna] Ustawę karną polską stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

Art. 6. [Czas i miejsce przestępstwa] § 1. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

§ 2. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

Art. 7. [Zbrodnia i występki] § 1. Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem.

§ 2. Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

§ 3. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Art. 8. [Umysłność i nieumysłność] Zbrodnię można popełnić tylko umyślnie; występki można popełnić także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi.

Art. 9. [Rozwinięcie] § 1. Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

§ 2. Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

§ 3. Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć.

Art. 10. [Wiek] § 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

§ 2.¹ Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4. W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Art. 11. [Zbieg przepisów] § 1. Ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo.

§ 2. Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu innych środków przewidzianych w ustawie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

Art. 12. [Czyn ciągły] Dwa lub więcej zachowań, podjętych w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, uważa się za jeden czyn zabroniony; jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego.

Rozdział II. Formy popełnienia przestępstwa

Art. 13. [Usiłowanie] § 1. Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim

¹ Art. 10 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 26.11.2010 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1602), która wchodzi w życie 22.03.2011 r.

zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje.

§ 2. Usiłowanie zachodzi także wtedy, gdy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nie nadającego się do popełnienia czynu zabronionego.

Art. 14. [Karalność] § 1. Sąd wymierza karę za usiłowanie w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa.

§ 2. W wypadku określonym w art. 13 § 2 sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Art. 15. [Czynny żal i odstąpienie] § 1. Nie podlega karze za usiłowanie, kto dobrowolnie odstąpił od dokonania lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

§ 2. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do sprawcy, który dobrowolnie starał się zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

Art. 16. [Przygotowanie] § 1. Przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania.

§ 2. Przygotowanie jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi.

Art. 17. [Odstąpienie] § 1. Nie podlega karze za przygotowanie, kto dobrowolnie od niego odstąpił, w szczególności zniszczył przygotowane środki lub zapobiegł skorzystaniu z nich w przyszłości; w razie wejścia w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia czynu zabronionego, nie podlega karze ten, kto nadto podjął istotne starania zmierzające do zapobieżenia dokonaniu.

§ 2. Nie podlega karze za przygotowanie osoba, do której stosuje się art. 15 § 1.

Art. 18. [Sprawstwo, podżeganie i pomocnictwo] § 1. Odpowiada za sprawstwo nie tylko ten, kto wykonuje czyn zabroniony sam albo wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, ale także ten, kto kieruje wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę lub wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, poleca jej wykonanie takiego czynu.

§ 2. Odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

§ 3. Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

Art. 19. [Karalność] § 1. Sąd wymierza karę za podżeganie lub pomocnictwo w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo.

§ 2. Wymierzając karę za pomocnictwo sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 20. [Nieakcesoryjność odpowiedzialności] Każdy ze współdziałających w popełnieniu czynu zabronionego odpowiada w granicach swojej umyślności lub nieumyślności niezależnie od odpowiedzialności pozostałych współdziałających.

Art. 21. [Okoliczności osobiste] § 1. Okoliczności osobiste, wyłączające lub łagodzące albo zaostrzające odpowiedzialność karną, uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczą.

§ 2. Jeżeli okoliczność osobista dotycząca sprawcy, wpływająca chociażby tylko na wyższą karalność, stanowi znamię czynu zabronionego, współdziałający podlega odpowiedzialności karnej przewidzianej za ten czyn zabroniony, gdy o tej okoliczności wiedział, chociażby go nie dotyczyła.

§ 3. Wobec współdziałającego, którego nie dotyczy okoliczność określona w § 2, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 22. [Akcesoryjność odpowiedzialności] § 1. Jeżeli czynu zabronionego tylko usiłowano dokonać, podmiot określony w art. 18 § 2 i 3 odpowiada jak za usiłowanie.

§ 2. Jeżeli czynu zabronionego nie usiłowano dokonać, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Art. 23. [Czynny żal] § 1. Nie podlega karze współdziałający, który dobrowolnie zapobiegł dokonaniu czynu zabronionego.

§ 2. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do współdziałającego, który dobrowolnie starał się zapobiec dokonaniu czynu zabronionego.

Art. 24. [Prowokacja] Odpowiada jak za podżeganie, kto w celu skierowania przeciwko innej osobie postępowania karnego nakłania ją do popełnienia czynu zabronionego; w tym wypadku nie stosuje się art. 22 i 23.

Rozdział III. Wyłączenie odpowiedzialności karnej

Art. 25. [Obrona konieczna] § 1. Nie popełnia przestępstwa, kto w obronie koniecznej odpiera bezpośredni, bezprawny zamach na jakiegokolwiek dobro chronione prawem.

§ 2. W razie przekroczenia granic obrony koniecznej, w szczególności gdy sprawca zastosował sposób obrony niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 3.² Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu.

§ 4.³ Osoba, która w obronie koniecznej odpiera zamach na jakiegokolwiek cudze dobro chronione prawem, chroniąc bezpieczeństwo lub porządek publiczny, korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

§ 5.⁴ Przepisu § 4 nie stosuje się, jeżeli czyn sprawcy zamachu skierowany przeciwko osobie odpierającej zamach godzi wyłącznie w cześć lub godność tej osoby.

Art. 26. [Stan wyższej konieczności] § 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej

² Art. 25 § 3 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

³ Art. 25 § 4 dodany ustawą z dnia 26.11.2010 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1602), która wchodzi w życie 22.03.2011 r.

⁴ Art. 25 § 5 dodany ustawą z dnia 26.11.2010 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1602), która wchodzi w życie 22.03.2011 r.

uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa także ten, kto, ratując dobro chronione prawem w warunkach określonych w § 1, poświęca dobro, które nie przedstawia wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego.

§ 3. W razie przekroczenia granic stanu wyższej konieczności, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli sprawca poświęca dobro, które ma szczególnie obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste.

§ 5. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy z ciężących na sprawcy obowiązków tylko jeden może być spełniony.

Art. 27. [Eksperyment] § 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu przeprowadzenia eksperymentu poznawczego, medycznego, technicznego lub ekonomicznego, jeżeli spodziewana korzyść ma istotne znaczenie poznawcze, medyczne lub gospodarcze, a oczekiwanie jej osiągnięcia, celowość oraz sposób przeprowadzenia eksperymentu są zasadne w świetle aktualnego stanu wiedzy.

§ 2. Eksperyment jest niedopuszczalny bez zgody uczestnika, na którym jest przeprowadzany, należyte poinformowanie o spodziewanych korzyściach i grożących mu ujemnych skutkach oraz prawdopodobieństwie ich powstania, jak również o możliwości odstąpienia od udziału w eksperymencie na każdym jego etapie.

§ 3. Zasady i warunki dopuszczalności eksperymentu medycznego określa ustawa.

Art. 28. [Błąd co do znamion] § 1. Nie popełnia umyślnie czynu zabronionego, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej jego znamię.

§ 2. Odpowiada na podstawie przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność sprawca, który dopuszcza się czynu w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność stanowiąca znamię czynu zabronionego, od której taka łagodniejsza odpowiedzialność zależy.

Art. 29. [Błąd co do okoliczności wyłączającej] Nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność albo winę; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 30. [Nieświadomość bezprawności] Nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionej nieświadomości jego bezprawności; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 31. [Niepoczytalność i poczytalność ograniczona] § 1. Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

§ 2. Jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem

była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się, gdy sprawca wprowadził się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć.

Rozdział IV. Kary

Art. 32. [Katalog] Karami są:

- 1) grzywna,
- 2) ograniczenie wolności,
- 3) pozbawienie wolności,
- 4) 25 lat pozbawienia wolności,
- 5) dożywotnie pozbawienie wolności.

Art. 33. [Grzywna] § 1.⁵ Grzywnę wymierza się w stawkach dziennych, określając liczbę stawek oraz wysokość jednej stawki; jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, najniższa liczba stawek wynosi 10, zaś najwyższa 540.

§ 2. Sąd może wymierzyć grzywnę także obok kary pozbawienia wolności wymienionej w art. 32 pkt 3, jeżeli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy korzyść majątkową osiągnął.

§ 3. Ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe; stawka dzienna nie może być niższa od 10 złotych, ani też przekraczać 2000 złotych.

Art. 34. [Ograniczenie wolności] § 1. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, kara ograniczenia wolności trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy; wymierza się ją w miesiącach.

§ 2.⁶ W czasie odbywania kary ograniczenia wolności skazany:

- 1) nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu,
- 2) jest obowiązany do wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne,
- 3) ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary.

Art. 35.⁷ [Praca na cele społeczne] § 1. Nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne jest wykonywana w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym.

§ 2. W stosunku do osoby zatrudnionej sąd zamiast obowiązku, o którym mowa w art. 34 § 2 pkt 2, może orzec potrącenie od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd; w okresie odbywania kary skazany nie może rozwiązać bez zgody sądu stosunku pracy.

Art. 36. [Dozór i obowiązki dodatkowe] § 1.⁸ (*uchylony*)

§ 2.⁹ Wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd może orzec wobec skazanego obowiązki wymienione w art. 72.

§ 3. Przepis art. 74 stosuje się odpowiednio.

Art. 37. [Pozbawienie wolności] Kara pozbawienia wolności wymieniona w art. 32 pkt 3 trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 15 lat; wymierza się ją w miesiącach i latach.

Art. 38. [Obniżenie i nadzwyczajne obostrzenie] § 1. Jeżeli ustawa przewiduje obniżenie albo nadzwyczajne

⁵ Art. 33 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁶ Art. 34 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁷ Art. 35 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁸ Art. 36 § 1 uchylony ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁹ Art. 36 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

obostrzenie górnej granicy ustawowego zagrożenia, w wypadku alternatywnego zagrożenia karami wymienionymi w art. 32 pkt 1–3 obniżenie albo obostrzenie odnosi się do każdej z tych kar.

§ 2.¹⁰ Kara nadzwyczajnie obostrzona nie może przekroczyć 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 3. Jeżeli ustawa przewiduje obniżenie górnej granicy ustawowego zagrożenia, kara wymierzona za przestępstwo zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności nie może przekroczyć 25 lat pozbawienia wolności, a za przestępstwo zagrożone karą 25 lat pozbawienia wolności nie może przekroczyć 15 lat pozbawienia wolności.

Rozdział V. Środki karne

Art. 39.¹¹ [Katalog] Środkami karnymi są:

- 1) pozbawienie praw publicznych,
- 2) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej,
- 2a) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi,
- 2b) obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- 2c) zakaz wstępu na imprezę masową,
- 2d) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych,
- 2e) nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
  - 3) zakaz prowadzenia pojazdów,
  - 4) przepadek,
  - 5) obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
  - 6) nawiązka,
  - 7) świadczenie pieniężne,
  - 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Art. 40. [Prawa publiczne] § 1. Pozbawienie praw publicznych obejmuje utratę czynnego i biernego prawa wyborczego do organu władzy publicznej, organu samorządu zawodowego lub gospodarczego, utratę prawa do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz do pełnienia funkcji w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego lub zawodowego, jak również utratę posiadanego stopnia wojskowego i powrót do stopnia szeregowego; pozbawienie praw publicznych obejmuje ponadto utratę orderów, odznaczeń i tytułów honorowych oraz utratę zdolności do ich uzyskania w okresie trwania pozbawienia praw.

§ 2. Sąd może orzec pozbawienie praw publicznych w razie skazania na karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 za przestępstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie.

Art. 41. [Zajmowanie stanowiska, wykonywanie zawodu] § 1. Sąd może orzec zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

§ 1a.¹² Sąd może orzec zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, na zawsze w razie skazania na karę pozbawienia wolności za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.

§ 1b.¹³ Sąd orzeka zakaz, o którym mowa w § 1a, na zawsze w razie ponownego skazania sprawcy w warunkach określonych w tym przepisie.

§ 2. Sąd może orzec zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

Art. 41a.¹⁴ [Zakaz kontaktowania się, zbliżania, opuszczania miejsca] § 1.¹⁵ Sąd może orzec obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób, zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu lub nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym przemocy przeciwko osobie najbliższej; obowiązek lub zakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu.

§ 2. Sąd orzeka obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób, zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu lub nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego; obowiązek lub zakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu.

§ 3. Sąd może orzec obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu na zawsze w razie ponownego skazania sprawcy w warunkach określonych w § 2.

¹⁰ Art. 38 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

¹¹ Art. 39 pkt 4 w brzmieniu ustawy z dnia 13.06.2003 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 1061), która wchodzi w życie 1.07.2003 r.; pkt 2a i 2b dodane ustawą z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.; pkt 2c dodany ustawą z dnia 20.03.2009 r. (Dz.U. Nr 62, poz. 504), która wchodzi w życie 1.08.2009 r.; pkt 2d dodany ustawą z dnia 19.11.2009 r. (Dz.U. Nr 201, poz. 1540), która wchodzi w życie 1.01.2010 r.; pkt 5 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.; art. 39 zmieniony ustawą z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

¹² Art. 41 § 1a dodany ustawą z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

¹³ Art. 41 § 1b dodany ustawą z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

¹⁴ Art. 41a w brzmieniu ustawy z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

¹⁵ Art. 41a § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 25.02.2011 r. (Dz.U. Nr 72, poz. 381), która wchodzi w życie 6.06.2011 r.

§ 4. Orzekając zakaz zbliżania się do określonych osób, sąd wskazuje odległość od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować.

Art. 41b.¹⁶ [Zakaz wstępu na imprezę masową orzeczony przez sąd] § 1. Sąd może orzec zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli przestępstwo zostało popełnione w związku z taką imprezą, a udział sprawcy w imprezach masowych zagraża dobrom chronionym prawem. Sąd orzeka zakaz wstępu na imprezę masową w wypadkach wskazanych w ustawie.

§ 2. Zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3. Orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego.

§ 4. Sąd orzeka zakaz wstępu na imprezę masową i obowiązek określony w § 3, w razie ponownego skazania sprawcy za przestępstwo popełnione w związku z imprezą masową.

§ 5. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może orzec, że po upływie okresu, na który orzeczono obowiązek określony w § 3, skazany będzie obowiązany do stawienia w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji.

§ 6. Łączny czas stosowania wobec skazanego obowiązków, określonych w § 3 i 5, nie może przekroczyć okresu orzeczonego wobec skazanego zakazu wstępu na imprezę masową.

§ 7. Jeżeli z okoliczności wynika, że wykonanie obowiązku określonego w § 3 jest niemożliwe lub jego orzeczenie jest oczywiście niecelowe, w miejsce tego obowiązku orzeka się obowiązek stawienia skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji.

§ 8. Nakładając obowiązek, o którym mowa w § 3, 5 lub 7, sąd określa imprezy masowe, w czasie trwania których obowiązek ten ma być wykonywany, wskazując w szczególności nazwy dyscyplin sportowych, nazwy klubów sportowych oraz zakres terytorialny imprez, których obowiązek dotyczy.

§ 9. Obowiązki orzekane na podstawie § 3, 5 i 7 orzeka się w miesiącach i latach. Obowiązek, o którym mowa w § 3, orzeka się na okres nie krótszy niż 6 miesięcy i nie dłuższy niż 12 miesięcy, zaś obowiązek, o którym mowa w § 7, orzeka się na okres od 6 miesięcy do lat 6, nieprzekraczający okresu, na jaki orzeczono zakaz wstępu na imprezę masową.

Art. 41c.¹⁷ [Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych] § 1. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych nie obejmuje uczestnictwa w loteriach promocyjnych.

§ 2. Sąd może orzec zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z urządzaniem gier hazardowych lub udziałem w nich.

Art. 42. [Prowadzenie pojazdów] § 1. Sąd może orzec zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w szczególności jeżeli z okoliczności popełnionego przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji.

§ 2.¹⁸ Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa wymienionego w § 1 był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia określonego w art. 173, 174 lub 177.

§ 3.¹⁹ Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami.

§ 4.²⁰ Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze w razie ponownego skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach określonych w § 3.

Art. 43. [Pozbawienie praw publicznych] § 1.²¹ Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pozbawienie praw publicznych oraz zakazy i nakazy wymienione w art. 39 pkt 2, 2d, 2e i 3 orzeka się w latach, od roku do lat 10, zakazy oraz obowiązek wymienione w art. 39 pkt 2a i 2b orzeka się w latach, od roku do lat 15, a zakaz wymieniony w art. 39 pkt 2c orzeka się w latach, od lat 2 do 6.

§ 2.²² Pozbawienie praw publicznych, obowiązek lub zakaz obowiązuje od uprawomocnienia się orzeczenia; okres, na który środek orzeczono, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo.

§ 3. Orzekając zakaz określony w art. 42, sąd nakłada obowiązek zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu; do chwili wykonania obowiązku okres, na który orzeczono zakaz, nie biegnie.

Art. 44.²³ [Przepadek przedmiotów] § 1. Sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa.

§ 2. Sąd może orzec, a w wypadkach wskazanych w ustawie orzeka, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

¹⁶ Art. 41b w brzmieniu ustawy z dnia 31.08.2011 r. (Dz.U. Nr 217, poz. 1280), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

¹⁷ Art. 41c dodany ustawą z dnia 19.11.2009 r. (Dz.U. Nr 201, poz. 1540), która wchodzi w życie 1.01.2010 r.

¹⁸ Art. 42 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 25.11.2010 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 17, poz. 78), która wchodzi w życie 25.02.2011 r.

¹⁹ Art. 42 § 3 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227), która wchodzi w życie 1.07.2010 r.

²⁰ Art. 42 § 4 dodany ustawą z dnia 14.04.2000 r. (Dz.U. Nr 48, poz. 548), która wchodzi w życie 15.07.2000 r.

²¹ Art. 43 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

²² Art. 43 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

²³ Art. 44 w brzmieniu ustawy z dnia 13.06.2003 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 1061), która wchodzi w życie 1.07.2003 r.

§ 3. Jeżeli orzeczenie przypadku określonego w § 2 byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego czynu, sąd zamiast przypadku może orzec nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa.

§ 4. Jeżeli orzeczenie przypadku określonego w § 1 lub 2 nie jest możliwe, sąd może orzec wypadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

§ 5. Przypadku przedmiotów określonych w § 1 lub 2 nie orzeka się, jeżeli podlegają one zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.

§ 6. W razie skazania za przestępstwo polegające na naruszeniu zakazu wytwarzania, posiadania, obrotu, przesyłania, przenoszenia lub przewozu określonych przedmiotów, sąd może orzec, a w wypadkach przewidzianych w ustawie orzeka, ich wypadek.

§ 7. Jeżeli przedmioty wymienione w § 2 lub 6 nie stanowią własności sprawcy, ich wypadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie; w razie współwłasności orzeka się wypadek udziału należącego do sprawcy lub wypadek równowartości tego udziału.

§ 8. Objęte wypadkiem przedmioty przechodzą na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku.

Art. 45.²⁴ [Wypadek korzyści] § 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą wypadkowi przedmiotów wymienionych w art. 44 § 1 lub 6, sąd orzeka wypadek takiej korzyści albo jej równowartości. Wypadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, uważa się, że mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, stanowi korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny.

§ 3. Jeżeli okoliczności sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo, że sprawca, o którym mowa w § 2, przeniósł na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy, chyba że zainteresowana osoba lub jednostka organizacyjna przedstawi dowód zgodnego z prawem ich uzyskania.

§ 4. Przepisy § 2 i 3 stosuje się także przy dokonaniu zajęcia stosownie do przepisu art. 292 § 2 Kodeksu postępowania karnego, przy zabezpieczeniu grożącego wypadku korzyści oraz przy egzekucji tego środka. Osoba lub jednostka, której dotyczy domniemanie ustanowione w § 3, może wystąpić z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o obalenie

tego domniemanie; do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu.

§ 5. W razie współwłasności orzeka się wypadek udziału należącego do sprawcy lub wypadek równowartości tego udziału.

§ 6. Objęta wypadkiem korzyść majątkowa lub jej równowartość przechodzi na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku, a w wypadku, o którym mowa w § 4 zdanie drugie, z chwilą uprawomocnienia się wyroku oddalającego powództwo przeciwko Skarbowi Państwa.

Art. 46.²⁵ [Naprawienie szkody] § 1. W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, obowiązek naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości albo w części lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia oraz możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

§ 2. Zamiast obowiązku określonego w § 1 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego.

Art. 47.²⁶ [Nawiązka] § 1. W razie skazania sprawcy za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu albo za inne przestępstwo umyślne, którego skutkiem jest śmierć człowieka, ciężki uszczerbek na zdrowiu, naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, a także w razie skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 173, 174, 177 lub art. 355, jeżeli sprawca był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia sąd może orzec nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

§ 2. W razie skazania sprawcy za przestępstwo przeciwko środowisku sąd może orzec nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, o którym mowa w art. 400 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.).

Art. 47a.²⁷ (uchylony)

Art. 48.²⁸ [Wysokość nawiązki] Nawiązkę orzeka się w wysokości do 100 000 złotych.

Art. 49.²⁹ [Świadczenie pieniężne] § 1. Odstępując od wymierzenia kary, a także w wypadkach wskazanych w ustawie, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej; świadczenie to nie może przekroczyć 60 000 złotych.

§ 2. W razie skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 178a, 179 lub art. 180, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej do wysokości określonej w § 1.

Art. 49a.³⁰ (uchylony)

²⁴ Art. 45 w brzmieniu ustawy z dnia 13.06.2003 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 1061), która wchodzi w życie 1.07.2003 r.

²⁵ Art. 46 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

²⁶ Art. 47 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227, ze zm. z 2011 r. Nr 129, poz. 734), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

²⁷ Art. 47a uchylony ustawą z dnia 8.10.2004 r. (Dz.U. Nr 243, poz. 2426), która wchodzi w życie 16.05.2005 r.

²⁸ Art. 48 w brzmieniu ustawy z dnia 8.10.2004 r. (Dz.U. Nr 243, poz. 2426), która wchodzi w życie 16.05.2005 r.

²⁹ Art. 49 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227, ze zm. z 2011 r. Nr 129, poz. 734), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

³⁰ Art. 49a uchylony ustawą z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227, ze zm. z 2011 r. Nr 129, poz. 734), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

Art. 50.³¹ [Opublikowanie wyroku] Sąd może orzec podanie wyroku do publicznej wiadomości w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe, w szczególności ze względu na społeczne oddziaływanie skazania, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego.

Art. 51. [Zawiadomienie sądu rodzinnego] Sąd, uznając za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zawiadamia o tym właściwy sąd rodzinny.

Art. 52. [Zwrot korzyści] W wypadku skazania za przestępstwo przynoszące korzyść majątkową osobie fizycznej, prawnej lub jednostce organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej, a popełnione przez sprawcę działającego w jej imieniu lub interesie, sąd zobowiązuje podmiot, który uzyskał korzyść majątkową, do jej zwrotu w całości lub w części na rzecz Skarbu Państwa; nie dotyczy to korzyści majątkowej podlegającej zwrotowi innemu podmiotowi.

Rozdział VI. Zasady wymiaru kary i środków karnych

Art. 53. [Ogólne dyrektywy] § 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

§ 2. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego.

§ 3. Wymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem.

Art. 54. [Wymiar dla nieletniego i młodocianego] § 1. Wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować.

§ 2. Wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 55. [Indywidualizacja] Okoliczności wpływające na wymiar kary uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczy.

Art. 56. [Odpowiednie stosowanie] Przepisy art. 53, art. 54 § 1 oraz art. 55 stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w tym kodeksie.

Art. 57. [Zbieg podstaw złagodzenia lub obostrzenia] § 1. Jeżeli zachodzi kilka niezależnych od siebie podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia albo obostrzenia kary, sąd może tylko jeden raz karę nadzwyczajnie złagodzić albo obostrzyć, biorąc pod uwagę łącznie zbiegające się podstawy łagodzenia albo obostrzenia.

§ 2. Jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie albo obostrzenie kary.

Art. 57a.³² [Nawiązka] § 1. Skazując za występki o charakterze chuligańskim, sąd wymierza karę przewidzianą za przypisaną sprawcy przestępstwo w wysokości nie niższej od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2.³³ W wypadku określonym w § 1 sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, chyba że orzeka obowiązek naprawienia szkody, obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub nawiązkę na podstawie art. 46. Jeżeli pokrzywdzony nie został ustalony, sąd może orzec nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

Art. 58. [Wybór kary] § 1. Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, sąd orzeka karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.

§ 2. Grzywny nie orzeka się, jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że sprawca grzywny nie uiści i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji.

§ 2a.³⁴ Kary ograniczenia wolności związanej z obowiązkiem, o którym mowa w art. 35 § 1, nie orzeka się, jeżeli stan zdrowia oskarżonego lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku.

§ 3.³⁵ Jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd może orzec zamiast kary pozbawienia wolności grzywnę albo karę ograniczenia wolności do lat 2, w szczególności jeżeli orzeka równocześnie środek karny; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 4.³⁶ Przepisu § 3 nie stosuje się do sprawcy występkę o charakterze chuligańskim oraz do sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4.

Art. 59.³⁷ [Odstąpienie] § 1. Jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju i społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka równocześnie środek karny, a cele kary zostaną przez ten środek spełnione.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się do sprawcy występkę o charakterze chuligańskim.

Art. 60. [Nadzwyczajne złagodzenie] § 1. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w stosunku do młodocianego, jeżeli przemawiają za tym względy określone w art. 54 § 1.

³¹ Art. 50 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

³² Art. 57a dodany ustawą z dnia 16.11.2006 r. (Dz.U. Nr 226, poz. 1648), która wchodzi w życie 12.03.2007 r.

³³ Art. 57a § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227, ze zm. z 2011 r. Nr 129, poz. 734), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

³⁴ Art. 58 § 2a dodany ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

³⁵ Art. 58 § 3 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

³⁶ Art. 58 § 4 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227), która wchodzi w życie 1.07.2010 r.

³⁷ Art. 59 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

§ 2. Sąd może również zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w szczególnie uzasadnionych wypadkach, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa, w szczególności:

- 1) jeżeli pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, szkoda została naprawiona albo pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody,
- 2) ze względu na postawę sprawcy, zwłaszcza gdy czynił starania o naprawienie szkody lub o jej zapobieżenie,
- 3) jeżeli sprawca przestępstwa nieumyślnego lub jego najbliższy poniósł poważny uszczerbek w związku z popełnionym przestępstwem.

§ 3. Sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia.

§ 4. Na wniosek prokuratora sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy przestępstwa, który, niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznanne dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności.

§ 5. W wypadkach określonych w § 3 i 4 sąd wymierzając karę pozbawienia wolności do lat 5 może warunkowo zawiesić jej wykonanie na okres próby wynoszący do 10 lat, jeżeli uzna, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa; przepisy art. 71–76 stosuje się odpowiednio.

§ 6.³⁸ Nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju według następujących zasad:

- 1) jeżeli czyn stanowi zbrodnię zagrożoną co najmniej karą 25 lat pozbawienia wolności, sąd wymierza karę pozbawienia wolności nie niższą od 8 lat,
- 2) jeżeli czyn stanowi inną zbrodnię, sąd wymierza karę pozbawienia wolności nie niższą od jednej trzeciej dolnej granicy ustawowego zagrożenia,
- 3) jeżeli czyn stanowi występki, przy czym dolną granicą ustawowego zagrożenia jest kara pozbawienia wolności nie niższa od roku, sąd wymierza grzywnę, karę ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności,
- 4) jeżeli czyn stanowi występki, przy czym dolną granicą ustawowego zagrożenia jest kara pozbawienia wolności niższa od roku, sąd wymierza grzywnę albo karę ograniczenia wolności.

§ 7. Jeżeli czyn zagrożony jest alternatywnie karami wymienionymi w art. 32 pkt 1–3, nadzwyczajne złagodzenie kary polega na odstąpieniu od wymierzenia kary i orzeczeniu środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 2–8; przepisu art. 61 § 2 nie stosuje się.

Art. 61. [Odstąpienie] § 1. Sąd może odstąpić od wymierzenia kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w wypadku określonym w art. 60 § 3, zwłaszcza gdy rola sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna, a przekazane informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa.

§ 2. Odstępując od wymierzenia kary, sąd może również odstąpić od wymierzenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe.

Art. 62. [Wybór zakładu i systemu terapeutycznego] Orzekając karę pozbawienia wolności, sąd może określić rodzaj i typ zakładu karnego, w którym skazany ma odbywać karę, a także orzec system terapeutyczny jej wykonania.

Art. 63. [Zaliczenie] § 1. Na poczet orzeczonej kary zalicza się okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie, zaokrąglając do pełnego dnia, przy czym jeden dzień rzeczywistego pozbawienia wolności równa się jednemu dniowi kary pozbawienia wolności, dwóm dniom kary ograniczenia wolności lub dwóm dziennym stawkom grzywny.

§ 2.³⁹ Na poczet orzeczonych środków karnych, o których mowa w art. 39 pkt 2–3, zalicza się okres rzeczywistego stosowania odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych, wymienionych w art. 275 lub 276 Kodeksu postępowania karnego.

Rozdział VII. Powrót do przestępstwa

Art. 64. [Recydywa] § 1. Jeżeli sprawca skazany za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności popełnia w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary umyślne przestępstwo podobne do przestępstwa, za które był już skazany, sąd może wymierzyć karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2. Jeżeli sprawca uprzednio skazany w warunkach określonych w § 1, który odbył łącznie co najmniej rok kary pozbawienia wolności i w ciągu 5 lat po odbyciu w całości lub części ostatniej kary popełnia ponownie umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu, przestępstwo zgwałcenia, rozboju, kradzieży z włamaniem lub inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia, sąd wymierza karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane przestępstwo w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 3. Przewidziane w § 1 lub 2 podwyższenie górnego ustawowego zagrożenia nie dotyczy zbrodni.

Art. 65.⁴⁰ [Stały dochód, działanie w grupie lub w związku] § 1. Przepisy dotyczące wymiaru kary, środków karnych oraz środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, przewidziane wobec sprawcy określonego w art. 64 § 2, stosuje się także do sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnia przestępstwo działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa oraz wobec sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

§ 2. Do sprawcy przestępstwa z art. 258 mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące sprawcy określonego w art. 64 § 2, z wyjątkiem przewidzianego w tym przepisie zaostrożenia kary.

Rozdział VIII. Środki związane z poddaniem sprawcy próbie

Art. 66. [Warunkowe umorzenie] § 1. Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy nie karanego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania

³⁸ Art. 60 § 6 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

³⁹ Art. 63 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

⁴⁰ Art. 65 w brzmieniu ustawy z dnia 16.04.2004 r. (Dz.U. Nr 93, poz. 889), która wchodzi w życie 1.05.2004 r.

będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa.

§ 2. Warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności.

§ 3. W wypadku gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody, warunkowe umorzenie może być zastosowane do sprawy przestępstwa zagrożonego karą nie przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.

Art. 67. [Okres próby, dozór i obowiązki] § 1. Warunkowe umorzenie następuje na okres próby, który wynosi od roku do 2 lat i biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia.

§ 2. Umarzając warunkowo postępowanie karne, sąd może w okresie próby oddać sprawcę pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym.

§ 3.⁴¹ Umarzając warunkowo postępowanie karne, sąd zobowiązuje sprawcę do naprawienia szkody w całości albo w części, a może na niego nałożyć obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 1–3, 5 –6a, 7a lub 7b, a ponadto orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 lub nawiazkę oraz zakaz prowadzenia pojazdów, wymieniony w art. 39 pkt 3, do lat 2. Nakładając na sprawcę przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej obowiązek wymieniony w art. 72 § 1 pkt 7b sąd określa sposób kontaktu sprawcy z pokrzywdzonym.

§ 4. Przepis art. 74 stosuje się odpowiednio.

Art. 68. [Podjęcie postępowania] § 1. Sąd podejmuje postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które został prawomocnie skazany.

§ 2. Sąd może podjąć postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne niż określone w § 1 przestępstwo, jeżeli uchyla się od dozoru, wykonania nałożonego obowiązku lub orzeczonego środka karnego albo nie wykonuje zawartej z pokrzywdzonym ugody.

§ 2a.⁴² Sąd podejmuje postępowanie karne, jeżeli okoliczności, o których mowa w § 2, zaistnieją po udzieleniu sprawcy pisemnego upomnienia przez sądowego kuratora zawodowego, chyba że przemawiają przeciwko temu szczególnie względy.

§ 3. Sąd może podjąć postępowanie karne, jeżeli sprawca po wydaniu orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania, lecz przed jego uprawomocnieniem się, rażąco narusza porządek prawny, a w szczególności gdy w tym czasie popełnił przestępstwo.

§ 4. Warunkowo umorzono postępowania nie można podjąć później niż w ciągu 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

Art. 69. [Warunkowe zawieszenie] § 1. Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 2 lat, kary ograniczenia wolności

lub grzywny orzeczonej jako kara samoistna, jeżeli jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

§ 2. Zawieszając wykonanie kary, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa.

§ 3. Zawieszenia wykonania kary nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami; zawieszenia wykonania kary, o którym mowa w art. 60 § 3–5, nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2.

§ 4.⁴³ Zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności lub grzywny nie stosuje się wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim. Wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności w szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Art. 70. [Okres próby] § 1. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia i wynosi:

- 1) od 2 do 5 lat – w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności,
- 2) od roku do 3 lat – w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania grzywny lub kary ograniczenia wolności.

§ 2. W wypadku zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy młodocianego lub określonego w art. 64 § 2, okres próby wynosi od 3 do 5 lat.

Art. 71. [Grzywna] § 1.⁴⁴ Zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności, sąd może orzec grzywnę w wysokości do 270 stawek dziennych, jeżeli jej wymierzenie na innej podstawie nie jest możliwe; zawieszając wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd może orzec grzywnę w wysokości do 135 stawek dziennych.

§ 2. W razie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności, grzywna orzeczonej na podstawie § 1 nie podlega wykonaniu; kara pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych z zaokrągleniem do pełnego dnia.

Art. 72. [Obowiązki] § 1.⁴⁵ Zawieszając wykonanie kary, sąd może zobowiązać skazanego do:

- 1) informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby,
- 2) przeproszenia pokrzywdzonego,
- 3) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łżenia na utrzymanie innej osoby,
- 4) wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu,
- 5) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających,
- 6) poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym,
- 6a) uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,

⁴¹ Art. 67 § 3 w brzmieniu ustawy z dnia 1.04.2011 r. (Dz.U. Nr 117, poz. 678), która wchodzi w życie 2.01.2012 r.

⁴² Art. 68 § 2a dodany ustawą z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁴³ Art. 69 § 4 w brzmieniu ustawy z dnia 12.02.2010 r. (Dz.U. Nr 40, poz. 227), która wchodzi w życie 1.07.2010 r.

⁴⁴ Art. 71 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁴⁵ Art. 72 § 1 zmieniony ustawą z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.; zmieniony ustawą z dnia 29.07.2005 r. (Dz.U. Nr 180, poz. 1493), która wchodzi w życie 21.11.2005 r.; zmieniony ustawą z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

- 7) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,
- 7a) powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób,
- 7b) opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
- 8) innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa.

§ 1a.⁴⁶ Nakładając na sprawcę przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej obowiązek wymieniony w § 1 pkt 7b sąd określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym.

§ 2. Sąd może zobowiązać skazanego do naprawienia szkody w całości lub w części, chyba że orzekł środek karny wymieniony w art. 39 pkt 5, albo do uiszczenia świadczenia wymienionego w art. 39 pkt 7.

Art. 73. [Dozór] § 1. Zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności, sąd może w okresie próby oddać skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym.

§ 2.⁴⁷ Dozór jest obowiązkowy wobec młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego, sprawcy określonego w art. 64 § 2, a także wobec sprawcy przestępstwa popełnionego w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych.

Art. 74. [Rozwinięcie] § 1. Czas i sposób wykonania nałożonych obowiązków wymienionych w art. 72 sąd określa po wysłuchaniu skazanego; nałożenie obowiązku wymienionego w art. 72 § 1 pkt 6 wymaga nadto zgody skazanego.

§ 2. Jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, sąd, wobec skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, może w okresie próby ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 3–8 albo od wykonania nałożonych obowiązków zwolnić, z wyjątkiem obowiązku wymienionego w art. 72 § 2, jak również oddać skazanego pod dozór albo od dozoru zwolnić.

§ 3.⁴⁸ W przypadku gdy skazany został oddany pod dozór lub zobowiązany do wykonywania obowiązków w okresie próby, wniosek o określenie czasu i sposobu wykonania nałożonych obowiązków może złożyć również sądowy kurator zawodowy, a także osoba godna zaufania lub przedstawiciel stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, o której mowa w art. 73 § 1.

Art. 75. [Wykonanie kary] § 1. Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności.

§ 1a.⁴⁹ Sąd zarządza wykonanie kary jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając

przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą.

§ 2. Sąd może zarządzić wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w § 1 albo jeżeli uchyla się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych.

§ 2a.⁵⁰ Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli okoliczności, o których mowa w § 2, zaistnieją po udzieleniu skazanemu pisemnego upomnienia przez sądowego kuratora zawodowego, chyba że przemawiają przeciwko temu szczególne względy.

§ 3. Sąd może zarządzić wykonanie kary, jeżeli skazany po wydaniu wyroku, lecz przed jego uprawomocnieniem się, rażąco narusza porządek prawny, a w szczególności gdy w tym czasie popełnił przestępstwo.

§ 4. Zarządzenie wykonania kary nie może nastąpić później niż w ciągu 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

§ 5.⁵¹ Jeżeli skazany został oddany pod dozór lub zobowiązany do wykonania obowiązków w okresie próby, wniosek o zarządzenie wykonania kary może złożyć również sądowy kurator zawodowy, a także osoba godna zaufania lub przedstawiciel stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, o której mowa w art. 73 § 1.

Art. 76. [Zatarcie skazania] § 1. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

§ 2. Jeżeli wobec skazanego orzeczono grzywnę lub środek karny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed ich wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem ich wykonania; nie dotyczy to środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5.

Art. 77. [Warunkowe zwolnienie] § 1.⁵² Skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary tylko wówczas, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu i w czasie odbywania kary uzasadniają przekonanie, że skazany po zwolnieniu będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa.

§ 2. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd wymierzając karę pozbawienia wolności może wyznaczyć surowsze ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78.

Art. 78. [Przesłanki] § 1.⁵³ Skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu co najmniej połowy kary.

§ 2.⁵⁴ Skazanego określonego w art. 64 § 1 można warunkowo zwolnić po odbyciu dwóch trzecich kary, natomiast określonego w art. 64 § 2 po odbyciu trzech czwartych kary.

§ 3. Skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 25 lat kary.

⁴⁶ Art. 72 § 1a dodany ustawą z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

⁴⁷ Art. 73 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

⁴⁸ Art. 74 § 3 dodany ustawą z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁴⁹ Art. 75 § 1a dodany ustawą z dnia 10.06.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która wchodzi w życie 1.08.2010 r.

⁵⁰ Art. 75 § 2a dodany ustawą z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵¹ Art. 75 § 5 dodany ustawą z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵² Art. 77 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵³ Art. 78 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁵⁴ Art. 78 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

Art. 79. [Przesłanki] § 1. Przepisy art. 78 § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do sumy dwóch lub więcej nie podlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno; przepis art. 78 § 2 stosuje się, jeżeli chociażby jedno z przestępstw popełniono w warunkach określonych w art. 64.

§ 2. Skazanego można, niezależnie od warunków określonych w art. 78 § 1 lub 2, zwolnić warunkowo po odbyciu 15 lat pozbawienia wolności.

§ 3.⁵⁵ Przepis art. 78 § 3 stosuje się odpowiednio, jeżeli chociażby jedna z niepodlegających łączeniu kar, które skazany ma odbyć kolejno, jest karą 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 80. [Okres próby] § 1. W razie warunkowego zwolnienia czas pozostały do odbycia kary stanowi okres próby, który jednak nie może być krótszy niż 2 lata ani dłuższy niż 5 lat.

§ 2. Jeżeli skazanym jest osoba określona w art. 64 § 2, okres próby nie może być krótszy niż 3 lata.

§ 3.⁵⁶ W razie warunkowego zwolnienia z kary 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności okres próby wynosi 10 lat.

Art. 81.⁵⁷ [Ponowne warunkowe zwolnienie] W razie odwołania warunkowego zwolnienia ponowne warunkowe zwolnienie nie może nastąpić przed upływem roku od osadzenia skazanego w zakładzie karnym, a w wypadku kary 25 lat pozbawienia wolności lub kary dożywotniego pozbawienia wolności przed upływem 5 lat.

Art. 82.⁵⁸ [Uznanie kary za odbytą] § 1. Jeżeli w okresie próby i w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia nie odwołano warunkowego zwolnienia, karę uważa się za odbytą z chwilą warunkowego zwolnienia.

§ 2. W wypadku objęcia wyrokiem łącznym kary, z której odbywania skazany został warunkowo zwolniony, na poczet orzeczonej kary łącznej zalicza się jedynie okres faktycznego odbywania kary.

Art. 83.⁵⁹ [Skrócenie kary ograniczenia wolności] Skazanego na karę ograniczenia wolności, który odbył przynajmniej połowę orzeczonej kary, przy czym przestrzegał porządku prawnego i sumiennie wykonywał wskazaną pracę, jak również spełnił nałożone na niego obowiązki i orzeczone środki karne, sąd może zwolnić od reszty kary, uznając ją za wykonaną.

Art. 84. [Skrócenie wykonywania środków karnych] § 1. Sąd może po upływie połowy okresu, na który orzeczono środki karne wymienione w art. 39 pkt 1–3, uznać je za wykonane, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był w stosunku do niego wykonywany przynajmniej przez rok.

§ 2.⁶⁰ Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli środki karne wymienione w art. 39 pkt 2–3 orzeczono na podstawie art. 41 § 1a, art. 41a § 3 albo art. 42 § 2 lub 3.

§ 3.⁶¹ Sąd może zwolnić skazanego z obowiązku orzeczonego na podstawie art. 41b § 5 lub 7 po upływie

połowy okresu, na który go orzeczono, jeżeli obowiązek był stosowany przynajmniej przez rok, a zachowanie skazanego wskazuje, że dalsze stosowanie obowiązku nie jest niezbędne do spełnienia celów środka karnego.

Art. 84a.⁶² [Uznanie zakazu za wykonany] § 1. Obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, orzeczone na zawsze, można uznać za wykonane, jeżeli zachowanie skazanego po popełnieniu przestępstwa i w czasie wykonania kary uzasadniają przekonanie, iż po uchyleniu obowiązku lub zakazu nie popełni on ponownie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a obowiązek lub zakaz był wykonywany co najmniej 10 lat.

§ 2.⁶³ Uznanie za wykonane obowiązku lub zakazu, o których mowa w § 1, nie może nastąpić bez zasięgnięcia opinii biegłych.

§ 3. Wniosku skazanego lub jego obrońcy, złożonego przed upływem 2 lat od wydania postanowienia o odmowie uznania obowiązku lub zakazu, o których mowa w § 1, za wykonany nie rozpoznaje się.

Rozdział IX. Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych

Art. 85. [Kara łączna] Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa.

Art. 86. [Wymiar] § 1.⁶⁴ Sąd wymierza karę łączną w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach. Kara łączna grzywny określonej w art. 71 § 1 nie może przekraczać 270 stawek dziennych – jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności oraz nie może przekraczać 135 stawek dziennych – jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary ograniczenia wolności.

§ 1a.⁶⁵ Jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniami określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

⁵⁵ Art. 79 § 3 dodany ustawą z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵⁶ Art. 80 § 3 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵⁷ Art. 81 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵⁸ Art. 82 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁵⁹ Art. 83 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁶⁰ Art. 84 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

⁶¹ Art. 84 § 3 dodany ustawą z dnia 31.08.2011 r. (Dz.U. Nr 217, poz. 1280), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁶² Art. 84a dodany ustawą z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

⁶³ Art. 84a § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 16.09.2011 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), która wchodzi w życie 1.01.2012 r.

⁶⁴ Art. 86 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁶⁵ Art. 86 § 1a dodany ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

§ 2a.⁶⁶ Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywiny wymierza się kwotowo.

§ 2b.⁶⁷ Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie art. 309, sąd wymierza karę łączną grzywiny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4 500 stawek dziennych grzywiny.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo wymiar czasu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne albo wysokość potrąceń, stosując art. 35; obowiązki wymienione w art. 36 § 2 stosuje się, chociażby zostały orzeczone tylko za jedno ze zbiegających się przestępstw.

Art. 87. [Łączenie pozbawienia z ograniczeniem wolności] W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności.

Art. 88. [Łączenie z karami najsurowszymi] Jeżeli najsurowszą karę orzeczoną za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną; w wypadku zbiegu dwóch lub więcej kar 25 lat pozbawienia wolności sąd może orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 89. [Zawieszenie wykonania] § 1.⁶⁸ W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności albo grzywiny z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może w wyroku łącznym warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69.

§ 1a.⁶⁹ W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania sąd może w wyroku łącznym orzec karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 2. Orzekając karę łączną pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, sąd może orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1, chociażby jej nie orzeczono za pozostające w zbiegu przestępstwa.

§ 3. W razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka ten okres oraz związane z nim obowiązki na nowo.

Art. 90. [Środki karne i środki zabezpieczające] § 1. Środki karne i środki zabezpieczające oraz dozór stosuje się, chociażby je orzeczono tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw.

§ 2.⁷⁰ W razie orzeczenia za zbiegające się przestępstwa pozbawienia praw publicznych, zakazów lub obowiązku tego samego rodzaju, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej.

Art. 91. [Ciąg przestępstw] § 1. Jeżeli sprawca popełnia w podobny sposób, w krótkich odstępach czasu, dwa lub

więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, sąd orzeka jedną karę na podstawie przepisu, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2. Jeżeli sprawca w warunkach określonych w art. 85 popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w § 1 lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo, sąd orzeka karę łączną, stosując odpowiednio przepisy tego rozdziału.

§ 3. Jeżeli sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w § 1, orzeczona w wyroku łącznym kara nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje.

Art. 92. [Łączenie kar wykonanych] Wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane; przepis art. 71 § 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 92a.⁷¹ [Sposób uwzględnienia orzeczenia zagranicznego] Wyrokiem łącznym nie obejmuje się orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Rozdział X. Środki zabezpieczające

Art. 93.⁷² [Podstawy] Sąd może orzec przewidziany w tym rozdziale środek zabezpieczający związany z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym lub skierowaniem na leczenie ambulatoryjne tylko wtedy, gdy jest to niezbędne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego związanego z jego chorobą psychiczną, zaburzeniami preferencji seksualnych, upośledzeniem umysłowym lub uzależnieniem od alkoholu lub innego środka odurzającego; przed orzeczeniem tego środka sąd wysłuchuje lekarzy psychiatrów oraz psychologa, a w sprawach osób z zaburzeniami preferencji seksualnych – także lekarza seksuologa.

Art. 94. [Niepoczytalność i zakład psychiatryczny] § 1. Jeżeli sprawca, w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1, popełnił czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości i zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że popełni taki czyn ponownie, sąd orzeka umieszczenie sprawcy w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym.

§ 2. Czasu pobytu w zakładzie nie określa się z góry; sąd orzeka zwolnienie sprawcy, jeżeli jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.

§ 3. Sąd może zarządzić ponowne umieszczenie sprawcy określonego w § 1 w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli przemawiają za tym okoliczności wymienione w § 1 lub w art. 93; zarządzenie nie może być wydane po upływie 5 lat od zwolnienia z zakładu.

Art. 95. [Poczytalność ograniczona i zakład karny] § 1. Skazując sprawcę na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności określonej

⁶⁶ Art. 86 § 2a dodany ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁶⁷ Art. 86 § 2b dodany ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁶⁸ Art. 89 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁶⁹ Art. 89 § 1a dodany ustawą z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.

⁷⁰ Art. 90 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz.U. Nr 163, poz. 1363), która wchodzi w życie 26.09.2005 r.

⁷¹ Art. 92a dodany ustawą z dnia 20.01.2011 r. (Dz.U. Nr 48, poz. 245), która wchodzi w życie 8.05.2011 r.

⁷² Art. 93 w brzmieniu ustawy z dnia 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), która wchodzi w życie 8.06.2010 r.